

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Тюбешипле

ЕГЭ-ни берипти ачыкъ эм тюзлюкню жалчытырыкъ системасы жанлы болгъанларын билдиргендиле

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коковну бла Рособнадзору таматасы Сергей Кравцовну Москвада болгъан тюбешипулерини кезиуонде 2014 жылда Къабарты-Малкъарда бир къырал экзаменге хазырлануу, аны тап къурауна эмда тынгылы бардырыуу технология эм башка амаллары сюзюлгендиле. Экзаменле тюзлюк бла берилерлерине, выпускникле барысы да тенг онгла бла жалчытылырларына къаты контроль этерге кереклисине, ол санда жамауатны жанындан да, артыкъда уллу эс бурулгъанды.

Юрий Коков бла Сергей Кравцов ЕГЭ-ни беруиуню ачыкъ эм тюзлюкню жалчытырыкъ системасы жанлы болуп селешгендиле, билим беруиуню качествен сун кетюрюрге, педагоглары усталыкъларын ёсдюрюу жаны бла ишни кючлендирерге керек болгъанын айырып айтхандыла.

Къабарты-Малкъар МГУ бла бирге ишлеуню кенгерте барлыкъды

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коков Москвада тюбешипулерин андан ары бардырады. Ол Москваны М.В.Ломоносов атлы къырал университетини ректору Виктор Садовничий бла да ушакъ этгенди. Ала бийик квалификациялары болгъан кадрлары хазырлар эмда Къабарты-Малкъарны илму онглары кючлендир муратда республиканы бла МГУ-ну араларында бирге ишлеуню кенгерте барырга келишгендиле.

Юрий Коков Виктор Садовничийге КъМР-де билим беруиуню бла илму айныуларына къайгыргъаны эмда ол жаны бла байламлыкъланы кючлендирерге хазыр болгъаны ючюн ырызлыгъын билдиргенди.

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъанын эм Правительствоосуна пресс-службасы.

БЮГЮН - КОСМОНАВТИКАНЫ КЮНЮДЮ

Аламны жашырынлыкълары энгта да кеслерине тартханлай турадыла

3 бет

ЭСЕПЛЕ

Онбуреулен алгъа чыкъгъангыла

КъМР-ни Парламентинде «Мени законла чыгъарыуда башламчылыгъым» деген республикалы конкурсда хорлагъанлары эм алчыжерлени алгъанлары саугъалауға аталгъан жыйылыу болгъанды.

Законла чыгъарыуучу органни таматасыны биринчи орунбасары Руслан Жанимов бизни республика билим беруи эм илму организациаланы жаш телюсюню «Мени законла чыгъарыуучулукъда башламчылыгъым» деген жыл сайын бардырылуучу Битеурросей конкурска 9 керек къатышханын эсге салгъанды. Аны къурауула эм анга башчылыкъ этуичоле Къырал Дума бла Россейни жаш телюсюню илму, чыгъармачылыкъ эм инновация ишин айныуу «Интеграция» миллет системасыды.

2014 жылда конкурсну республикалы кезиуонне къатышырга 32 иш берилгенди. Аланы авторлары республиканы школларыны окуучуларыдыла, бийик окуу юйленни студентлеридиле, аспирантларыдыла, жаш телю жамауат организациаладыла.

Къурауу комитет эксперт советни протоколларына тийишлиликде конкурсну итоглары къабыл кюргенди. 11 иш алчы жерлеге чыкъ-

гъандыла, 9-су уа конкурсну ахыргы кезиуонне къатышырга Москвагъа жиберилгенди. Хорлагъанлауға саугъаланы, аны кибик алчы жерлеге чыкъгъанлауға башчылыкъ этгенлеге ыспас грамоталаны конкурсну республикалы кезиуонне къурауу комитетини башчысы, Парламентни Председателини орунбасары Татьяна Саенко бла Билим беруи эм илму жаны бла комитетни председатели Муаед Дадов бергендиле.

Призерланы хазырлагъанлары ючюн Татьяна Саенко, «Справедливая Россияны» фракцияны таматасы Владимир Кебеков эм «Единая Россияны» Жаш гвардиясыны КъМР-де белюмюню башчысы Беслан Назранов ыспас-бюсюреу грамотала бла саугъалангандыла.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Тюзюнлей ыз

17-чи апрельде Президент россейлиле бла селеширкиди

Владимир Путинни халкъ аллына «Тюзюнлей ыз бла» селеширкидин кюз артындан жаз башына кечюргендиле. Жыл мындан алда Президент кеп жылланы ичинде кюз артында - къышда граждандла бла селешилуени бардырып тургъанды. Къырлары башчысыны пресс-секретары Дмитрий Песковну айтханына кере, «Тюзюнлей селешилуню ызын» кечюроуню адамла сууукъда турмасыла деп этгендиле. Ишни ол халда къураууға кепле ырыз болгъандыла, алай бла Владимир Владимирович быйыл россейлиле бла селешилуню 17-чи апрельде бардырыкъды.

Келе тургъан орта кюнде Москва заман бла кюн ортасында Биринчи каналда, «Россия 1» каналда «Россия 24» эм бир белек радиостанциялада энчи программа бардырылыккъды, анда къырлары башчысы студиягъа чакъырылгъан къонакълары эм къырлары битеу регионларында жашагъанлары сорууларына жууапла берликди.

Хурметлеу

Санкт-Петербургда саугъагъа - эмен терекле

Ленинградны къуршоудан толу эркин этилгени 70-жыллыгъын байрамлауу чеклеринде 15-чи апрельде Санкт-Петербургну Красногвардейская районунда Къабарты-Малкъарны оюучуларыны эм жамауатыны атларындан шахарны къорулауагъанлары жигитликлерин эсде тутууу белгисика, эмен тереклени аллеясы орнатылыккъды. Ол къууанчы ишге Басма эм аспамлы коммуникация жаны бла къырал комитетни председатели Игорь Дроздовну башчылыгъында КъМР-ни делегациясы, шимал ара шахарны толтуруучу властыны орган-

ларыны келечилери эм жамауаты къатышырыкъдыла.

Ол кюн эки регионда жашагъанлары арасында, шуёхлукъну кючлеуге аталып, башха да къууанчы ишле боллуккъды. Хар ким да халкъларыны азыкъларыны эм терели орус аш юйно кюрмочюне келерге боллуккъды. Ахырында белгилли артисттерибиз уллу концерт кюргюзторюкдоле.

Марина ГЕДГАФОВА.
КъМР-ни Басма эм аспамлы коммуникация жаны бла къырал комитетини пресс-службасы.

ЭКОНОМИКА

Регионланы рейтинглери кыалай түрлү кыураллыкдыла?

Коммерциялы болмаган «Агентство стратегических инициатив по продвижению новых проектов» деген кырал организацияны келечиси Андрей Гаврилин Нальчикки бизнес-инкубаторунда кенгеш бардырганды. Анда сёз республикада инвестицияла жаны бла болумну эмда регионланы миллет рейтингин кыурауну юсонден барганды.

Жыйылууга КъМР-ни Экономиканы айнытуу министерствосуну, «Деловая Россия» эмда «Опора России» организациялары, сора, Промышленниклени бла предпринимательлени союзуну регион бөлүмлерини келечилери кыатышандыла.

Кыабарты-Малкыар Республикада инвестицияла жаны бла болумну эмда кыураллык кырал рейтингге тыюрюю - бу тобешуно баш темасы болганын белгилегенди Андрей Гаврилин. Быллай көрүмдөле кыалай кыуралгандарын эмда экономикага себеплик этгенлерин бла этмегенлерин да айтханды ол. Россей Федерацияда ол эмда тамамланырык жумуш эсе, көп тыш кыраллада быллай агентствода эрттеден бери ишлейдиле. саулай кыраллага окына багъа бичиледи. Ол а алааны халкыла аралы организациялада неда рыноклада даражаларын, кыобайлыкларын, онгларын эмда предпринимательлеге билеклик этилгенин бла этилмегенин көргөзөди. Ол инвесторлагъа да тыоноу этерге болушары.

Бизнесменле инвестицияла этерин аллында статистика шартланы, кыралла, компанияла, регионла кеслери көргөзгөн тарихлени да тинтедиле, эсге аладыла. Алай дагыда агентстволаны тарихлерине да уллу

магъана бериледи, -дегенди Гаврилин.

Россей Федерацияда хар субъектнин кесини инвестиция стан-

дарты жарашдырылганлы бир неча жыл болады. Анда, онбеш көрүмдөгө көре, регионну кыалай экономика стратегиясы болганын, бизнесге кыалай онгла кыуралганын эмда инвесторлагъа себеплик этилгенин бла этилмегенин аныларга боллукъду. Миллет рейтинг а инвесторлагъа андан да тынгылы анылау береди. «Аны баш магъанасы - алчы субъектлени айырыу угъай, алааны экономикалары не халда болганын белгилеудю эмда араларында конкуренцияга итинуюлюкно

кыозгъауду», - дегенди Гаврилов. Дагыда регионланы власть толтуруучу органла инвестицияла жаны бла болумну игилендирге не кюч салгандары да баям боллукъду. Ахырында субъектле барысы да беш кыурумга бөлүнүрүкдөле: эм кючюледен башлап кыарысуз экономикалары болгандары да дер.

Соруула регионланы предпринимательлени эмда ала бла ишлеген жамауат организациялары келечилерини араларында 4-чю апрельде бардырылып башлангандыла. Анкетада 60 пункт барды, ала кеслери да төрт кыурумга бөлүнүрүкдөле. Бу иш шендө кыралны 22 регионунда барды. Хар федеральный округдан эки-чю сайланган эди да, ары бизни республика бла Ставрополь край киргенди.

Рейтингни кыураганда, агентство статистика шартланы эмда министрстволаны көрүмдөле-

рин да хайырларырыкды. Бу жаны бла ишни апрельде бошарга айтадыла. Аланы итолгорууа майда Санкт-Петербургда бардырылык экономика форумда белгилениркидиле. Бу ишни кезиунде ачыкыланган кемчиликке кетерилгенден сора жылны ахырына дер кыалган регионланы рейтинглери да жарашдырылыкдыла.

Бу кюнледе бизни республикада соруула, эм азы бла, 625 адамга берилкидиле. Ала жалаанда регистрациясын былтыр этген предпринимательлени араларында бардырылыкдыла. Алагы ВЦИОМ-ну специалистлери телефон бла селеширкидиле. Ахырында рейтингини ара шахарда эксперт совет, энци комитет эм ишчи кыурум жарашдырылыкды. Аланы кыуумуна белгили предпринимательле бла жамауат ишчиле киредиле.

Рейтингни юсю бла кырал оючула регионланы кыайсыларына кыалай болушлук этерге кереклисин, аланы экономикаларында осал жерлени эмда хайырларырга жаралуу сыналаны көрүкдөле. Кысыкхасын айтханда, ол кыралны битеу экономика политикасын тийишчисе бардырырга себеплик этеркиди.

Ахчы сынауаланы юслеринден айтханда, Андрей Гаврилин юлгоге Свердловск областьты чертгенди. «Кыабарты-Малкыарны Парламентинде фракция кыурабыз, деп ышанама. Адамла бизни таныдыла, патриотизмин, тууган журтулга соймекликни кыуруларга хазыр болганыбызны да анылайдыла. Сизни республикагызда жашаганды жюреклери бизге ачык болгандарына ийнанам», - дегенди ол.

Аны бу сөзлерине партианы КъМР-де бөлүмюно таматасы Хачим Шогенов да кыошулганды. Ол «Родина» биринчи организациялары битеу районлада да кыуралгандарын, партианы келечилери минген аслам болгандарын чертгенди. «Биз бюгюнлюкде Тырныаузда тау-байыккандырыучу комбинатны ишин жангыртууу бла кюрешибиз. Тийишли документлени уллу кыуумун да хазырлагъанбыз. Ол кыуру сөзле бла келенген угъай, керти ишни партиасы болганын көргюзтюрюкюз», - дегенди ол.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Андрей Гаврилин.

этиледиле. Нек жарамайды ахчы сынаууну, сөз ючюн, сизни республикада да хайырларырга», - дегенди ол.

Жыйылууга кыатышканла бу ишни энчиликлерини юсонден сорууларын айтхандыла. Сөз ючюн, рейтинг алтмыш көрүмдөгө көре кыураа эсе, аланы бир кесегинде кереклисиче аллай бир респондент тапхан кыурум боллукъду республикада. Дагыда бу жумушу баш излени - соруула жалаанда регистрациясын былтыр этген предпринимательлени араларында бардырылыкгы экили этеди. Кыуум категориялада, сөз ючюн, кыурулушда, респондентлени белгиленген (24 адам) кыуумун жыйган кыурум боллукъду. Андрей Гаврилин, ол бу иште тийишчилик этмеге кереклисин чертип: «Алай эсе, республика болган кыуумну оюмун берсин», - дегенди.

Ахырында ол Экономиканы айнытуу министрствону специалистерине да, республиканы предпринимательле бла ишлеген жамауат организацияларыны барысына да бу иште уллу келлю болмазгы эм себеплик этерге чакырганды.

УБАШЛАНЫ Мурат.

ПАРТИЯ ЖАШАУ

«Биз бусагъатта Тырныаузда комбинатны ишин жангыртыуу бла кюрешибиз»

Республикалы газетлени бла телевиденияны корреспондентлени сорууларына жууапла бере, «Родина» партия кыралны керти патриотларын бириктиргенин чертгенди. Аны баш мурагы, кыралны кыуруула онгун кючлендиргедиле, дегенди. «Нальчикке да мында бир бир предприниматель не халда болгандарын көрюю ючюн келгенме», - деп кыошханды.

Депутат оюм этгенича, НЗПП эмда Тырныаузда тау-байыккандырыучу комбинат жангыдан ишлеп башласала, республикада жашаганды иш бла жалчытхандан сора да, тышындан да адамланы чакырырга боллукъ эди. «Заводну сынауула специалистлери, Америкага, Израильге кетип, анда ишлейдиле. Алай алагы тийишли онгла кыуралсала, ала тууган журтларындан бир жары да кетерик туююл эдиле», - деп чертгенди ол.

Журавлева ол «Конгресс русских общин» деген жамауат кымылдагыда да башчылык этгенин эсгертип, миллетле аралы халланы юсонден оюмун да билрге сюйгөндиле журналистле. Ол биригиуно келечилери барысы да бюгюнлюкде «Родина»

«Родина» битеуроссей партияны таматасы, РФ-ни Кырал Думасыны Кыуруула-промышленный комплекс жаны бла комитетини башчысы орунбасары Алексей Журавлев бу кюнледе Нальчикке жумуш бла келген эди. Ол жарым проводникке заводу (НЗПП) болганды, ызы бла уа журналистле бла тобешгенди.

партияга киргенлерин билдиргенди. «Россей көп миллетли кыралды, алай мында жашагандарын айныргъа, адет-төрелерин сакларга тенг онгла берилгендиле, деп чертгенди депутат. «Биз барыбыз да бир кыралбыз, Россейини тарыхын алып кыарасак, ол тырлю-тырлю халкылары кыуруулагъан этгенди ансы, бирине да зорлук этмегенди, колонизаторча кыарамаганды, барына да айныргъа онгла бергенди», - деп белгилегенди.

Ол «Родина» партия кыралыбызда жашаган халкыла кеслерини адет-төрелерин, культуураларын сакларча онгла кыурап жанлы болганын да айтханды. «Алай этер ючюн а, регионланы экономикаларын айнытырга тийишиди. Баш кечиндир амаллары болса, адамла республикадан тышына кетерик туююлдөле», - дегенди.

Алексей Журавлев бу кюнледе сабийлени араларында ариулыккыну конкурсларын бардырырга эркин этмеуно юсонден законопроектни Кырал Думаны кыурауна бергенин да эсертгенди. «Америкада неда башха кыралда беш-алты жыллык кызычык, эринлерин да ботекс бла кепдюрюп, бетин да бояп, сахнага кымыжа болуп чыккыганы хычыуун көрөно эсе, бизни миллет төрелерибизге уа чойре келеди, халкларыбызны культуураларына ахырд ушамагъан ишди. Биз кесибизни сейририбизни кыурууларга борчлубуз», - деп кыошханды ол. Быйыл КъМР-ни Парламентини депутатларыны полномочиялары бошалып, айырыула бардырылыкдыла. «Родина» партия да мандатла ючюн кюрешге кыатышырга хазырды. Журавлев, партианы мурагы уллу болган-

ларын белгилеп, республикада адамла ала жанлы кыол көтюрюрлерине ийнанганын чертгенди. «Кыабарты-Малкыарны Парламентинде фракция кыурабыз, деп ышанама. Адамла бизни таныдыла, патриотизмин, тууган журтулга соймекликни кыуруларга хазыр болганыбызны да анылайдыла. Сизни республикагызда жашаганды жюреклери бизге ачык болгандарына ийнанам», - дегенди ол.

Аны бу сөзлерине партианы КъМР-де бөлүмюно таматасы Хачим Шогенов да кыошулганды. Ол «Родина» биринчи организациялары битеу районлада да кыуралгандарын, партианы келечилери минген аслам болгандарын чертгенди. «Биз бюгюнлюкде Тырныаузда тау-байыккандырыучу комбинатны ишин жангыртууу бла кюрешибиз. Тийишли документлени уллу кыуумун да хазырлагъанбыз. Ол кыуру сөзле бла келенген угъай, керти ишни партиасы болганын көргюзтюрюкюз», - дегенди ол.

Даража

Шойгуну эм Лавровну правительство атлары безирек айтылгандыла

Министрлени намысларыны рейтингин жамауатны оюмун тинтиу жаны бла битеуроссей ара жарашдырганды.

Халкыга этилген соруулага көре, биринчи жерни кыурууланууны министри Сергей Шойгу билгенди, аны рейтингини төрт айны ичинде 10 процентге көтюрюлгенди. Россейлиле экинчи жерни тыш кыралла бла ишлени башчысы Сергей Лавровча бергендиле, аланы оюмларына көре, ол дипломатия фронтда бек кыаты сермешеле хорлап келеди. Ючюнчю жерни МЧС-ни башчысы Владимир Кучков билгенди.

1. Сергей Шойгу, кыуруулануу министриди (4,42 балл алганды).
2. Сергей Лавров, тыш кыралла бла ишлени министриди (4,24 балл алганды).
3. Владимир Пучков, МЧС-ни башчысыды (3,76 балл алганды).
4. Виталий Мутко, спортну министриди (3,67 балл алганды).
5. Дмитрий Козак, вице-премьерди (3,45 балл алганды).
6. Дмитрий Рогозин, вице-премьерди (3,55 балл алганды).
7. Николай Никифоров, связаны министриди (3,54 балл алганды).
8. Владимир Колокольцев, МВД-ны министриди (3,46 балл алганды).
9. Игорь Шувалов, биринчи вице-премьерди (3,45 балл алганды).
10. Александр Хлопонин, Шимал-Кавказ федеральный округда президентини келечисиди (3,44 балл алганды).

Сорууну толу тизмесин kp.ru сайтда табарыксыз.

ИНТЕРНЕТ.

ПРОЕКТ

Жаш төлө шүөхлүкүгө,
жарашылуулукка жашаргыя юйренеди

«Халкыны кючю саулукуду» жамауат организацианы респу-бликада бөлөмю мында халкы-ла аралы байламлыкканы иги-лендири муратда «Халкыны кючлери бирликдеди» деген проектти жашауда бардырып башлаганды. Анга Къабарты-Малкъар кырал аграр универ-ситети, КъМКЪУ-ну педагогика эм медицина колледжлери ни студентлери кыатышандыла.

Бу ишни кыраганланы айт-ханларына кере, ала жаш төлө-ню бошдан сайламагандыла. Аланы ишлеринде кюн сайын да адамла бла сөлеширликлери эм бу жыл санда ала аман жолгыя суюлликлерине кыоркыуу аслам болганы ючюн бу проектти магыанасы уллуду. Ол себепден тренингле 16-20-жыллыкка деп хазырлангандыла.

Проектти биринчи кезиунде жюз студент жаш төлөню кыал-лай проблемала кыинаганла-рын билир ючюн бардырылган социология тинтилуеге кыатыш-хандыла, психология тренингле-ни өтгөндиле. «Бир кыралны адамлары» деген ишчи оюн ойнагандыла, жарысхан про-блемаланы шарт айта, аланы тамамлауу амалларын изле-гендила.

Аны экинчи кезиунде ала, ала тургъан усталыкларына кере төрт командка кюлешип ил, халкыла аралы конфликт неди, аны кыаллай сылтаулары бардыла эм аллай кыыйын болумланы кыалай бла кетерирге боллукду деген соруулагыя жуа-ула берирге кюрешгендила. Аланы асламысы халкыла арала кыагыалагыя, даулашлагыя бир заманда да тюшөгөндиле. Жангы да медицина коллед-жи окуучусу, Терк районда жашаган тюрколю жашчык аллай болумга тюшгенин жашырмай айтханды. Болсада ол аны ючюн не ачыуланмаганды, не дерт тутуп кюрешмегенди. Ол угъай, медицинаны да адамлагыя терк окууна болушур ючюн сайлаганды.

Окуучула, «Аман миллетле жокдула, осал адамла бардыла» деген оюму кыайтар, инсанла бир бирге намыс эте билирге керек болганларын айтхандыла. Аланы сагыш-ларына кере, биз кыатыбызда

тургъанни миллетине, дини-не угъай, аны ниетине, кесин жюрютгенине багыя бичерге керекбиз.

Аны ызындан алагыя жан-гы борч салынганды: «Бир шахарда 16-18-жыллык жаш адамланы кыаууму бирси мил-летни келечилерине чабыуул эт-гендила. Аны кезиунде кепле ачылгандыла. Озгъан ыйкыда бу аллай төртюнчю болумду. Быллай ишле төрт айны ичинде бардыла. Аланы кыалай бла тохтатыргыя болукду?»

Бу соруугыя Къабарты-Мал-къар кырал аграр университет-ни менеджмент билим алган студентлери жууаулары то-лурак эди. Ала оюм этгенден, быллай затла чыкмаз ючюн, сабийлени миллеттерине кере угъай, сейирлерине кере кыа-уумлагыя юлешип – спорт, тепсеу, жыр кружокла дегенча, ала бла ишлерге керекди. Сора, юйорден да жууаплыкканы алыргыя жарамас. Ата-анала сабийлерин гитчеликден жа-рашылуулукка, шүөхлук жю-рашылууге юйретирге керекдила.

Кырал управление инсти-туту студентлери уа кырал да кесини жанындан жаш төлө политиканы иги оюмлап барды-рыгыя тийишлиди, дегендила. Кыагыала чыкмаз ючюн, жаш адамла бош заманларын сейир, иги, хайырлы өтдюрюрча амал-ла кыуаргыя керекди. Алай, сөз ючюн, жандаурулук иш аланы жуууклашдырыгыя боллук-ду, дегендила ала.

Студентлени оюмларны юсонден толусунлай айтханда, ала барысы да мамырлык-гыя, жарашылуулукка чакыра эдиле. Эришуино эсеплерине кере, биринчи жерни менедж-ментчиле алгандыла. Меди-цина колледж экинчи болганды. Ючюнчю уа педагогика колледжни окуучулары бла «управление» юлешгендила.

Мероприятияланы барды-рыгыя болушлукну КъМР-ни Басма эм асламлы комму-никацияла жаны бла кырал комитети бла «Халкыла аралы ислам миссия» дин организа-ция этгендила.

**ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ
Зульфия.**

ПРОБЛЕМА

Урунганланы саны
нек азайганды

Вагонлагыя ремонт этген «Проходная» депода урунган-ланы саны, хакълары, премия төлеулери нек азайганды, аланы ишчи конлери да нек кыс-хартылганы тинтилгенди. Бу жумушну Къабарты-Малкъарны Правительствосуну буйругу бла республиканы Транспорту эм жол мюлк министерствосу тамамлаганды, деп билдир-гендила кырал органы прес-службасындан.

Алайды да специалистлени оюмларына кере, арт жылда, Шимал Кавказ регионда был-лай жумушланы (вагонлагыя ремонт эту) тамамлаган кыауум энчи иели предприя-тия ачылгандыла. Сөз ючюн, 2011 жылда бу депода бир айны ичинде 223 вагонна ремонт этиле эди; 2012 жылда ол кё-рюмдө 204-ге дери тюшгөндү, былтыр а 140 болганды. Бый-

ыл январь айда депо жаланда 90 вагонна этгенди ремонт. Аны себепли анда урунган-ланы саны да азайганды: алны лгын предприятияда 246 адам ишлечуо эсе, шөндю аланы саны 160 болганды.

Министерствону оюучулары предприятияны башчылары бла тюбешгендила. Болумну хар жаны бла сюзгенден сора Москвада «Вагонная ремонт-ная компания-2» акционер обществого, депо иш бла толу жалчытылынырча, бери ремонт этилтирге керек кёбюрек ва-гонла жиберирге кереклисини юсонден письмо жазгандыла. Бу проблеманы тамамлауу республиканы Правительствосу бла министерство контролыга алгандыла.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Соруу

Бу кюнде КъМР-ни Парламенти «Об образовании в Кабардино-Балкарской Республице» деген законну республиканы Башчысыны кыулуугун болжаллы халда толтурган Юрий Коковха кыол салыргыя жибергенди. Анга кере, малкъар бла кыабарты тилле школлада, биринчи классдан башлап, энчи дерслеча бардыры-лыргыя керекдила. Федерал законда уа билим берирде хайырланган тилни кыра-рал неча муниципал билим берир организацияла кеслерини норматив актыларына кере сайларгыя онглалы болургыя кереклиси айтылды.

Алай кыабарты эм малкъар халкыны жамауат биригулерини келечилери, алим-лени бир кыауумлары да Юрий Коковха бу законна кыол салмай, республиканы Парламентинде жангыдан сюзерге кереклигини юсонден тилек кыагыт жибер-гендила. Аланы оюмларына кере, бусагытта жаш төлө өз тиллерин билмейди.

Аны себепли школлада бары дерсле жетинчи класска дери малкъар, кыабарты кырал тилде бардырылыргыя керекдила.

Биз а бу проблемагыя жамауат кыалай кырагъанын соруу билирге излегенбиз.

Битеу дерслени малкъар, кыабарты тилде бардырыну оюуу
школланы кеслерини безимлерине кёреми этилтирге, озгесе
ол жорук законда борчхамы салыныргыя керекди?

КЕТЕНЧИЛАНЫ Мусса,
филология илмуланы доктору, профессор,
КъМКЪУ-ну малкъар тил бла литература
кафедрасыны башчысы:

- Школда жетинчи класска дери дерслени миллет тилде берирге керекди деген оюму тюзге санамай-миз. Биз 90-чы жылда бу жорукгыя кере ишлеген-биз. Алай методика жашауда жерин табалмагъанын да билебиз. Ол заманда «Жетинчи-онбиринчи клас-сланы окуу китапларын игилендириу» деген респу-бликалы программаны чегинде «Окружающий мир» дерслики мен, «Математиканы» уа Табаксойланы Мухтар кёчюрген эдик. Ала бла элдеде школлада окутхандыла.

Бусагытта уа хар школну программасына кере, дерсликтери да башха - башхадыла. Аланы кыайсы бирин кёчюрюккөс? Ол да бек уллу проблема болуп чыгады.

Сабий, тилни ангылап, окуу башларча, аны ол тил-де минг бла жарым сөз байлыгы болургыя керекди. Жарысулгыя, элдеде алай туююлдо. Сора, школга келген бала кыыйналмазча, аны өз тилинде юйретип башларгыя керекди, дегенле да бардыла.

Жетинчи класска дери уа терминологияны да кели-тирдиликке туююлдоле. Башланган класскада бу амал бла ишлерге боллукду. Алай анда да, орусча айтханда, билингвалыны основада, ол дегенин мил-лет эм орус тилени онглалын да хайырлангып. Ата-аналадан сорууп, ала ыразы эселе, школ бу жорукгыя кере ишин кыуарасын, туююл эселе уа - стандарт программа бла барсын окуу промпес дегенин тюзге санайма. Бу законну, тынгылы оюмлап, хар жанындан сюзюп, жашаугыя алай кийирирге керекди.

АБШЛАНЫ Магомед,
физика-математика илмуланы доктору профес-сор, «Алан» жамауат биригуно
таматасыны орунбасары:

- Мени оюмума кере, кыайсы тилни да адамлагыя зор бла билдирирге итинуюлук игите келтирмейди. Аны, законлагыя неча укалагыя бойсунуп, киши да билал-лык туююлдо. Бусагытта бу жаны бла кеп торло оюм жюрюйдю. Алай сабийле орус тилни билмеселе, дуния цивилизациядан айырылып калгыяклары сөз-сюзю. Бюгоннюн жаш адамлагыя Интернетден, уллу илму китапладан, классиклени чыгъармаларындан информацияны алыргыя онг болургыя керекди. Алай болмаса уа, адам толу билимге саналмайды.

Ишими юсо бла окутуу миллет тилдеде барды-рылган республикада болуучула. Аланы специ-алистлени кёбюсюно билимлери орус тилде окугъанладан эншгерекди, адамлары да башха миллетлени келечилери бла эркин сөлешалмайдыла. Бизде уа бу закон кыабыл кёрюлсе окууна, ол жаны бла ишлеялык устазларыбызны саны жокну ору-нундады, кеп ата-ана да сабийлери бу программа бла юйренгенлерине ыразы боллук туююлдоле.

Беглисича, тилни мурдору юйорде кыуарлыгыя керекди. Элдеде инфраструктураны кётюрселе, ишчи жерле табылса, адамла анда кыалгыя, урунургыя итиниркиди. Ол заманда миллет культура, адет-тереле, тил да сакъланырыкыдыла. Демократияны өмюрюнде жамауатха зор бла ол сюймеген оюмланы синдирирге кюрешмегенлей, бу затлагыя буургыя керекди эм алгыя эсни. Аллай амалла Украинаны халкыны кыалай болуулагыя келтирип тургъанын барыбыз да кёребиз. «Алан» биригуно келечилерини кёбюсю да ол акылдадыла.

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Мажит,
Кыулийланы Кыайсын атлы Малкъар кырал
драма театрыны башчысы:

- Биз уллу Россейни халкыбызны. Орус тилде өмю-рюлен келген илму жаны бла базовый терминле кыуар-лагандыла. Бизникиледе уа ала хазна жокдула. Сора онбир классны бу жорукгыя кере бошагъанла Москвага неча тыш кыуарлагыя барса, ишлери осалырак боллукду.

Бусагытта малкъар тил бла литературадан дерсле-ни базовый программаларында окууна бардыла уллу халатла. Аланы жарашдырганла уа, этгенлери бла

чекленип кыалмай, ишлери сабийлеге келишемиди, озгесе аны игилендирирге керекди, деп кыуаргыя борчлудула. Алимле жаш төлө бла бирликде ишлерге керекдила. Кыуарал законларына кере, окутуу миллет тилдеде бардырылган республикада окууна бу жаны бла артык уллу жетишимге чыгъалмагъан-дыла. Сора бизде быллай законну кийирирге керек болурму?

Сабийлени театрлагыя барыргыя, культура жаны бла жарыкъландырыргыя тийишлиди. Миллет га-зетлерибиз, журналларыбыз да аланы сейирлерин кыозгарча материалла бла бай болса, жашла бла кызыла, алагыя эс буруп, өз тиллеринде суйюп окурукыдула, аны билирге да итиниркидила.

ЖАППУЛАНЫ Мусса,
КъМР-ни Парламентинде Жаш төлө
палатаны башчысы:

- Жетинчи класска дери сабийлеге битеу дерслени миллет тилде берирюно жаратмайла. Сөз ючюн, информатиканы алайык. Анда малкъар тилде угъ-ай, орус тилде окууна кеп жангы сөз кыуарлыгыя керекди. Сора биз тыш кыуаралы сөзлеге кесибиз-ни жалгъауларыбызны кыошуп, аланы болушлада торлендирип башласак, ол тилде эриши кёрюно-рюкю. Сабийле да орус тилни тийишли даражада билмеселе, артада жашауларында кеп чырмаугыя туююркидила.

Жаш адам школну бошагъан сора, сөз ючюн, бийик билим алыргыя суйсе, ЕГЭ-ни окууна ахшы белгиге бераллык туююлдо. Ары дери окууна ала билим жаны бла башха жерледе окугъан тенгле-ринден арта кыаллыкыдыла. Бусагытта школ про-грамма алайсыз да бек кыыйынды.

Миллет тилени сакъларгыя керекди, аланы ай-нытыуу бла байламлы проблеманы да тамамларгыя тийишлиди, аланы школ программалан кетерирге жарамас. Аны ючюн а, аланы окутуугуна жангы амал-ларын излерге керекди.

РАСУЛЛАНЫ Лейля,
орус тилден бла абадыятдан устаз:

- Сөзсюз, сабий ана тилин билирге керекди. Бол-сада битеу предметлени тауча неча кыабартыча куйрету уллу жангылычды. Биз Россейни граждана-лыгыбыз. Сора орус тилни тынгылы, шатык билмей-ин кыайры барлыкыбыз, не этерикбиз. Химиядан, физикадан, алгебрадан, кеп башха предметден ангыламланы кыалай кёчюрюрге боллукду миллет тилге? Кёчюрселе да, ол тозюмдө. Алай юйрен-ген сабийни арта орус тилге тюзетирге болмагъанча кыыйын тошеркиди.

Мен билгендикден, алгыя жылдада бу ишни барды-рып кюрешгендила. Сынамгыя талай школну алып, анда башланган класскада битеу дерслени миллет тилдеде окутхандыла. Арта ол сабийле абадан болганды да, орус тилде тап сөлешалмай кыыйнал-гандыла. Орус тилни билуу башха илмулагыя да жолну ачады, сора сабийледен аллай онгу сыйырыу уа, мен сагыш этгенден, уллу зорлукду.

АФАШОКЪАЛАНЫ Зубайда, оий бийче:

- Ана тилни балада школда окуумасала, ала анга бир башха жерде юйрененик туююлдоле, жангы юйде сөлешуу да анга азлык этеди. Бюгонюкде сабийлери өз тиллерин иги билирге керек болган-ларын ангылагъан ата-ана азды. Орамлада, халкы аслам жыйылган жерледе да кёбюсюнде орус тил этилтиди. Колледжиде ишлегенинде, окуучула-рым ана тиллеринде сагышларын айтыргыя сөзле табалмай эдиле. Аны сылтау - школда бу дерсле иги берилмегенди.

Ол себепден ана тилден дерслени борчул халда куйретирге керекди. Болсада битеу предметлени тауча, кыабартыча юйретуино тюзге санамайла. Биринчиден, алай этерге методика дерслик жа-рашдырылмагандыла, терминле миллет тилге кёчюрюлмегендила. Бек башы уа - артада сабийле бийик билим алгъанда неча республикадан тышында болганды кыыйналган этеркидила.

Басагыя **ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат** бла **КУЛЧАЛАНЫ Зульфия** хазырлагандыла.

ЭСДЕ ТУТУУ

Ахшы устаз, хунерли кьураучу, чынтты тарыхчы

Улакъланы Магометгериевичи жашы Зейтунга 15-чи апрельде 95 жыл боллук эди. Аны жашаууну, урууну жолуну юсюнден айтханда, «биринчи» деген сөзю көп көре кьатларга тошеди. 1940 жылда ол Лашкута элде ачылган жангы школну биринчи директору болады. 1941 жылда августта ВЛКСМ-ни Элбрус райкомуну биринчи секретарына салады-

деленде урушну эм урунууну ветеранларыны советини председатели болганды. Ол школда кьурагъан археология-этнография кружокну юсюнден а хапар битеу республикага жайылган эди. Анга тамата классаны окуучулары, жаш устазла да тири кьатышхандыла. Ала бек сейирлик экспонатла жыйгъандыла. Артада алага көре кьураалганды

чугъа, ол сөзле бек хычууну кьорюнгендиле, келлендиргендиле эмда жашау жолумда алгъа элтгенлей тургандыла.

Андан Кенделенде тарых-этнография музей боллугуна бир ишеклим болмай айырылганма. Кеп да бармай ол ачылганды. Зейтун Магометгериевични даражасы уллу жюригенини, кьураучу хунерини, кеп билгенини хайырындан

Аны алайлыгы революциядан сора жажилликден кьутулурган бек уллу себеплик этген эмда мингле бла адамланы окутхан эм юйретген биринчи жарыкландыруучу устазланы тауушлук кьауумуну хайырындан эди.

Отузунчу жылда эм урушдан сора да аллай устазладан бири Улакъланы Зейтун болганды. Аны танырга, жашаууну арт жылларында тобеширге, сөлеширге да тошгени ючюн кесими насыплыга санайма. Ол бир кезиуде уллу орус поэти сейирге кьалдырган таулу адежликни, ёзденликни ахыр такыйкъларына дери сакълаганды. Алага уа билмиллигин, шендоюгу дунядан терен ангылауу болганын кьошагъа а - бек сейир адам болганына тошонесе.

Адамны багъалагъанын ол махтау сөзле бла угъай, аны башхаладан энчи кьргени, айырганы бла кьорюзгенди. Манга уа эгечден туугъан деп (аны ариу ахлуларындан бири сыгансуучу Ивановланы-Иуановланы аналары эди), столда не бек сыйлы кьонакъла болсала да, кесини жанына олтуртур эди. Мен таматаланы кьатларында турургъа керек болмагъанымы биле эдим, ийменип, не этерге билмей кьалыучу эдим. Алай аны бла бирге ма ол уллайган адамла олтурууча даражага жетерге итингенме. Эштада, ол затны юйретуу магъанасы да болур эди.

Ол ахшы адамны иги сабийле болганыларында да мен бек кьууанама. Ала, ата-аналарыча, адепли, аланы сыйларына жетерча болургъа итингенлей келеди.

Зейтун Магометгериевич бизни эсибизде уллу харф бла жазыллык акыйлы Устаз болганлай, жарыкландыруучу, кьыралыны бла халкыны патриотуча кьалганды.

Пётр ИВАНОВ,
РАН-ны Кьабарты-Малкьар илму арасыны председатели,
РАЕН-ни академиги.

Историографиябызда - жангы ёз

«Улакъланы Зейтуну чыгармачылык ишинде «Кенделен» деген китабы энчи жерни алады. Анда ол элни тарыхын хар жаны бла да ачыклаганды, алай этер ючюн, дуня бла бир архив материалланы, жолоучулук жазуулары, газетлени, журналланы да хайырланганды.

Бу тарых-этнография иште Кенделен кьалай кьураалганы юсюнден жазылады. Айтыугъа көре, алайда эл бир сегиз керек кьураалганды, алай хар жолдан чачылып кетгенди. Биринчи болуп былайгъа жерсиз эллиле келип тохтагандыла. Аланы асламысы Чегем жамаутдан болгандыла.

Зейтун Магометгериевич дагъыда патчахны заманында, Совет Союзну кезиунде да бу жерни халкыны саны, социальный эм экономика болуму бла байламлы шартланы, ниет эм политика проблемаланы туура этеди. Революцияны бла гражданд урушну кезиулерине

энчи магъана бериледи. Кенделенчиле ол жылда жамаут-политика тириликлерин артыкда бек кьорюзгендиле. Деникинчиле бек уллу ючюн Кенделенге-Малкьарны революция арасына-бошдан бурмаган эдиле. Элни кьоруулагъанланы жигитликлерине сейир этип, акъ офицер былай жазганды: «Кьызыл Кенделен анга муслиман межгитгеча чурукъланы тешип эмда христиан килисагъача бьрк киймей кирирча сыйга тийишлиди».

Китапта элни социальный-экономика айнууну, колхозла кьурауну юсюнден да тынглы хапар айтылады. Мында кьой эм тууар сюрюуле, ат жылкыла бир да болмагъанча кеп болган ючюлю коллектив молк кьураалган эди. Таулу тишируулары колхозла кьураугъа эмда элни жамаут жашауна кьатышдыруугъа да энчи эс бурулганды.

Урушха кьатышхан адамча, Зейтун Магометгериевич эллилерини аскер жигитликлерини юсюнден да сагынмай болмаганды. Кьыралга уллу кьоркюу тошгенде, кенделенчиле Ата журтха кертичиликлерин кьорюзгендиле. Кьазаут жылда аскерге кеслери ыразылыкълары бла эм чакъырылып да 1600 адам кетгенди. Аладан 800 солдат бла офицер сьрмеш аулакъланда жигитлеча ёлгендиле эмда белгисиз тас болгандыла.

Саулай алып айтханда, автор Кенделенин тарыхын тоз кьорюзталганды. Китапта кеп тукум ат келтириледди. Энейланы Магометча, Зумакулланы Мустафача, Мусулаланы Ахматча, Эскандерланы Исмайылча, Жабелланы Исмайылча, Селяланы Махмутча, Хутуйланы Ханасфийча, Геттуланы Максимча, Макылланы Сафарча, Боташланы Иссача, Жеттеланы Мустафирча, Байчеккуланы Абидинча белгилик кьырал эм жамаут кьуллукчуланы, культуруу бла искусствону келечилерин энчи белгилейди.

Ахырында бир затны юсюнден айырып айтырга ате жумтурлу историографияда микро-история- проблеманы эм аны жаратхан ишлени, болумланы кеслери энчи тилтуу - баш магъананы тутхан илмуду. Улакъланы Зейтун а ол амалны кьырк жыл мындан алгъа хайырланганды, алай бла Кьабарты-Малкьарны историографиясында жангы ёзны тартып. Бизни барыбызны да бир кемчилигибиз - шендоюгу дери айтылык кенделенчини аты унутулмай ёмюрдеде сакъланырча этмегенибизди.

САБАНЧЫЛАНЫ Хажы-Мурат,
КьМКЪУ-ну профессору,
тарых илмуланы доктору.

Басмагъа **ТЕКУЛАНЫ Хауа** хазырганды.

Солдан онгнга: Улакъланы М., Хацукон Б., Таукенланы М., Улакъланы З., Иванов П.

ла. Ол жыл кюз артында миллет атлы дивизияга биринчи болуп киргенлени санында болады. Кенделенде аны хайырындан ачылган тарых-этнография музейни биринчи директору эди.

Уллу Ата журт урушда хорламда да барды аны юлюшю. 1942 жылда жаз башында, немеслиле Кьырымны кьолга этерге кьорешгенлеринде, аны энчи халда кьураалган комсомол бригадага поли-трудк этип жиберген эдиле, ол жарым айырыкамны кьоруулагъанлары араларында болуп жигитча сьрмешгенди. Артады аны Сталинград тийрелеге жибередиле. Ол Польшаны бла Чехословакияны азатлаугъа кьатышханды. Уллу Хорламга да Улакъл улу Чехословакияны жеринде тобегенди. Аны жигитлик, батырлык да этгенине кеп майдаллары эмда Уллу Ата журт урушну 2-чи даражалы ордени бла саугъаланганы да шагъатлык этеди.

Кьыралны алдында ма ол кьыйынына да кьарамай, анга халкыны бла бирге кьечюнючюлюкю азабын сынарга да тошгенди. Мамыр юйор жашауун Кьыргызстанда бардырганды. 1957 жылда Кьабарты-Малкьарга кьайтханында уа устазлык ишин жангыдан кьолга алганды. Юй бийчеси Радимхан бла 9-чу номерли интернат школда 20 жылны ишлегенди. Эксида да «Урунууну ветераны» деген майдалла эм граматала бла саугъалангандыла.

Зейтун Магометгериевич а жамаут иште да тири кьатышханды, кеп жылланы Кен-

малкьар халкыны тарых-этнография музейи. Анга, айтханы болуп киргенлени санында болады. Кенделенде аны хайырындан ачылган тарых-этнография музейни биринчи директору эди.

Аны жазуу иште да хунери болганды. Ол «Кенделен», «Бурнунгулу таурухула бла хапарла», «Малкьар халк жомакълары» деген китапла да чыгарганды. Кеси жыйгъан фольклор материалла уа Гуманитар тинтуулини институтунда сакъланып, аланы Север Кавказны алимлери кенг халда хайырландыла.

Улакъланы Зейтуну юсюнден бу кьысха хапарыбызга аны таныган, анга уллу хурмет этген бир кьауум адамны эсгеруулерин да кьошагъа сюебиз.

Музей - аны жан кесегиди

- Сексенинчи жылланы башында республикада бир-бир элде, тарых-этнография музейи ачарга мурат этилгенди. Манга, обкомну секретарынача, Кенделенде музейге шельлик этерге бююргандыла. Мен тоюнлей Улакъланы Зейтунга барама. Аны кепле таныгъандыла, билгендиле, намысын-сыйын да кьоргендиле. Эллиери уа тарыхны иги билгени ючюн, уллу хурмет этгендиле.

Ол манга жарык тобеди. Элни, районну юсюнден да кеп хапар айтды, урушха дери партианы Элбрус райкомуну биринчи секретары болуп ишлеген атамды да эсгерди. «Сен бир кесек окуна Мустафагъа ушай эсенг, адамлага жарарыксы, ала сени ангыларла, санга бой салырла», деген эди ол манга. Манга, жаш партия кьуллук-

музей юлгюлю учреждениега, элде культура-жарыкландыруу ишни арасына айланган эди. Аны аты кьуру республикага угъай, уллу Россейге да айтылганды.

Улакъланы Зейтун малкьар халкыны тарыхын эмда адет-терелерин, ырыскы культу-расын иги билгенди, аланы юслеринден шартланы жайгъанды. Аны статьялары илму эм краеведение журналда басмалангандыла, ол илму конференцияда сьлешгенди. Алимлени ортасында кибик, бош адамланы араларында да аны сьзю барганды.

Бюгонлюкте ол жокьуду бизни арабызда, алай аны огурулу ишлери, халкына, Ата журтуну жаны-кыны бла кьуллук этгенини юлгюсю кьалганды. Жарык сыфаты бизни эсибизден бир заманда да кетерик тойлюк.

ЗУМАКЪУЛЛАНЫ Борис,
Кьабарты-Малкьар Республикада Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный, профессор,
КьМР-ни бла КьЧР-ни илмуларыны сыйлы кьуллукчусу.

Керти адешиллик

-Таулула, кьысха тарых заманын ичинде окуу жаны бла алгъа иги кесек атлам этип, жыйырманчы ёмюрюне ахырына Россейни (СССР-ни) билими халкъларыны санына кьошулгандыла. Кьабарты-Малкьар бийик билимлери болган адамларыны саны бла (1000 адамга тергенде), СССР-де алчы жерледен бирин алгъаны айтсакъ да тамамды.

ЖОЛОУЧУЛУКЪ

«Тюрк дунияда бизни культурабызга сейир уллуду»

Бу кондеде бизни республикадан «Минги – Тау» журналны баш редактору, Россейде Лермонтов аты комитетни сопредседатели Додулары Аскер 2013 жылда тюрк дунияны маданият арасы болуп турган Тюркню Эскишехир шахарындан ол даража Татарстанга кечгени бла байламлы эмда Науруз байрамны бошалганына жораланган байрамга кыатышып кыайтханды. Анда анга «Тюрк дуниясыны илмусуну, культурасыны эм искусствосуну адамы» деген сыйлы ат атагандыла.

Бююн Доду улу редакциябызны кыонагыды. Аны бла ушагыбызны басмалайбыз.

- Аскер, бу жол фестивалга барганыгызда кимге тюбедигиз, тюрк маданиятны келечилери бла нени юсюнден селешдигиз?

- Хар байрамда кеп кыралдан сейир адамла бла тюбеше турабыз. Ала бизге не заманда да жарык кыонакбайлык этеделе. Аны себепли биз, Тюркге кыонакты баргачан болмай, кесибизни ата юйюбюзге келгенчабыз. Бу жол да ТЮРКСОЙ – ну таматасы Дюсен Кесеинов бла жолукканды. Ол келгенге улуу келлю болмагачан, керти адам болганын мен кырууда чертгенлей туруучума.

Аны бла озгачан жыл бардырган мероприятияларыбызны юсюнден селешгенбиз, энди кыуарыкларыбызны да билдиргенбиз. Улуу поэтибиз Отарланы Керимни конлерин Тюркде бардырырга хазыр болганын айтханды. Ол магъаналы проектни кыачан тамамлап бошасак да, делегациябызны Анкарада, Коньяда, Эскишехирде да саклайдыла.

Эскишехирни губернатору Пюнгер Азим Туна да бек жарык болады. Кеси да бек билими, тарыхха улуу сейири болган адамды. Губернатор культура ара Татарга кечгенликте, магъаналы жумушларыбыз, улуу проекттерибиз болса, аны жашауа мында тамамларга дайым да болушханлай турулгун да билдиргенди. Ушагыбызны акырында биз аны Мечиланы Казимни майдалы бла саугалаганыбыз. Ол, арабызда шукулук юзюлпк кыалмай, мындан ары да байламлыкны

кыаты тутарга кереклигин энчи чертгенди.

Бизни артисттерибиз, тепсеучюлерибиз, жырчыларыбыз ары терк-терк гастрольга бла барыр онлары болса, бек иги боллук эди. Нек дегенде малкяр халккы культурамын энчилигин, тарыхын тюрк дунияда билселе, ол арада жуууклыкка улуу себеплик этеди. Ала бла байламлыкны, бусагъатдача, жюрютеген кезиуде анда таулулага «черкесле» деп тургандыла. Энди анда Мечиланы Казимни, Кыулийланы Кыайсыны, Семенланы Исмайылны, Гуртуланы Берти хурметтерине аталган ирилени бардырганыбыздан сора, энчи керюп, «кыарачай – малкяр кыарындашларыбыз» дейдиле.

- Тюркде байрамны кыалай бардырылганын да айтсанг эди.

- Бу жол ары Энейланы Магомет бла бирге байрамга «Балкаридан» бир кыуаум барганды. Ары кыырк кыралны чыгармачылык коллективлери кыатышханларын да айтырга керекди. Ачылууну церемониясы Анadolу университетни спорт комплексини майданында этгенди. Анда тепсеучюле бары да фахмулкларын кыргызынган. Концерт бошалгандан сора аны келечилери

терекцикл орнатхандыла. Ол байрамны тересиди.

Кыуанч тюрклюлени миллет тепсеуелери бла жабилыгы себепли 20-чы мартда артистле эрттенден башлап ингирге дери андагы белгили хореографлары бла бирге анга юйренгендиле. Чыгармачылык коллективлени башчылары, шахарны таматасы бла тюбеп, ушак бардыргандыла.

Жабылуу церемонияда Эскишехирни проспектини узунлугуна жыйылган кыралланы келечилери байраклары бла бирге бергендиле. Ол кезиуде миллет гимнлени тюрклюлени «Мехтер» аскер оркестри сокканды. Сора адамла жаназы намазларын этгендиле. Мэрияны майданында чыгармачылык коллективле, ол санда «Балкария» да сейир концерт бергендиле.

Энчи ушагыбызда уа Тюркню культура министри Ирфан Гордал «Балкарияны» юсюнден билга дегенин чертип айтырга союме: «Емюрюмде бир затха сейирсинген эсем – ол сизни тепсеучюлеригизни фахмулкларынады. Сау болсунла аны кырагана, бююнлюкде башчылык этгенле да».

- Ирфан Гордалны уста жырчы бол-

ганын да билебиз...

- Хау, алайды. Ол, министрликден сора да, Тюрк дуниясыны музыка ансамблини таматасыды. Аны репертуарлары бек кенги эм кеп тиллиди. Жырларыны магъаналары теренди. Биз ансамблини келечилери бла да тюбешгенбиз.

Бу жол ары тележурналист Ботталаны Мурат да баргачан эди. Ол аны бла тынгылы интервью этгенди, жырларын да жаздырганды. Бек сейири уа, Гордал малкяр тилде он чыгарма билгенди. Аладан тертюсюн ол кюн да айтханды. Жууук заманда кыуаручуларыбыз, аны телевизорда эшитип, заууклыкк алыр онг табарыктыдыла.

Министр, Кыабарты-Малкярны маданиятына улуу сейири болганын энчи чертип, бизни жырчыларыбызга сойюп тынгылаганын билдиргенди. Ушагыбызны ахырында уа Газаланы Алим Тюркге гастрольга бла келеме десе, болушлук этеригин айтханды. «Жырчы бизге репертуарын алгаракыдан жиберсе, ансамблибиз бла хазырланып, анга, орусча айтханда, «живой звук» бла «сопровождение» этер кыаруубуз боллуккыду», - дегенди.

- Аскер, сен байрамда сауага кыолу болганын билебиз, аны бла алгышлайбыз. Анга дагыда кимле тийишли керюлгендиле?

- Бу тюрк маданиятны ара шахары Татарга кечгени Науруз бла да байламлы проект эди да, анда озгачан жылда тюрк дуния илмуга, культурага, искусствого кыошумчулык этгенлени энчи керюлгендиле. Ала башха-башха кыралладан жыйырма бла сегизеулен болгандыла. Сёз ючюн, Кыазакстандан Олжас Сулейменов, Арганистандан Феруз Февзи, Азербайджандан Рамиз Ровшен, Чувашдан Илья Иванов, Иракдан Ата Терзибаши, Кыргызыдан Тюлюбек Абдурахманов, Тюркден Ирфан Гордал эм бирсиледиле.

Бизге «Тюрк дунияны илмусуну, культурамын эм искусствосуну адамы» деген сыйлы аты бергендиле. Быллай сауага биринчи кере болганын айтырга тийишлиди. Сора суратларыбыз бла аруу жасалган китапчык да чыгаргандыла.

Ушаккы **ЖАНГОРАЗЛАНЫ НАЖАБАТ** бардырганды.

ТЮЗЕТИУЛЕ

Митингледе законланы бузганын тюрюмеде 5 жыл тутарга керекди, дейдиле

Кырал Думаны депутатлары Александр Сидякин, Андрей Краснов («Единая Россия») эм Игорь Зотов («Справедливая Россия») законодательствого кийрирге деп берген торлениулеринде айтырларыча, митинглени кезиулеринде аманлыкчылык этгенлени жууапха тартуу кыатыланырга керекди. Бузуклыккы кыайтарып этгенле бютюнда кыаты жууапха тартылдыктыдыла. «Известияга» Александр Сидякин анылаптычы, торлениуле гражданны демонстрантладан кыоруулар ючюн керекдиле.

«Правону оздуруп хазырланыу» деген анылам барды. Биз аллай болумга асламлы ишлени кезиулеринде тюбей-тюбей турабыз. Мен эркинликке бардырылган жыйылыулада этилген аманлык ишлени статистикаларын жыйганма: административ жууапха тартылганына законга кыажуу келген бузуклыккыны экинчи кере этгенле асламдыла, - дегенди Сидякин.

- Бирси гражданны праволарын кыоруулар ючюн, биз законга кийирге деп, тюзетиулени жарашдырганыбыз. Аз заманын ичинде законнга кеп кере бузуклыккы этгенле ары дери жууапха тартылганына улуу эс бурмайдыла, - дейди Сидякин андан ары.

МВД-да болган статистикадан ачык болганыча, быыл 6-чы февральда Манеж майданда тутулган 36 адамны арасында административ жууапха тартылган

21 адам бар эди. Аны бла бирге уа аладан экиси алгын КоАП-ны 20.2 статьясына кере жууапха 16 кере тартылгандыла.

Манеж майданда 24-чу февральда тутулган 49 адамдан ючюсу уа жууапха 10 кере тартылгандыла. Законодательле коллегаларыны кыарауларына 8 тюзетиу берликдиле.

Законнга 180 кюнню ичинде бир нечча (экиден кеп) бузуклыккы этгенле уголовный жууапха тартылганы керекдиле. Алай болур ючюн а, Уголовный кодексни 24-чу башына энчи статья кийирилдикди, анда уа 600 миң сом -1 миллион сом тазир телеуно юсюнден айтылады неда 480 сагатны борчул халда ишлеуно, тюзетиу ишледе 1 жылдан башлап экиге дери урунууно, неда 5 жылны борчул халда ишлеуно юслеринден айтылады. Жууапха тартууно бек улуу торлюсю эркинлик сыйрылып 5 жыл турууду.

Административный жууапха тартууно болжалы 30 суткага дери жетдирилдикди.

КоАП-ны 20.22 статьясына 3-чю эм 4-чю кесекле кыошуллулуктыдыла.

3-чю кесекде транспортну, социальный инфраструктураны, связны ишлеулерине чырмау чыгаруу ючюн административный жууапха тартууно юсюнден айтылады. Алай ишни биринчи кере этген гражданны изоляторга тюшерге, анда 15 сутканы олтурурга боллуккыдула, кыай-

тарып этгенле уа-30 сутканы.

Тертюнчю кесекде уа, президентни резиденцияларыны тийрелеринде, кыоркуууу производствону эм транспортну объектилерни кыатларында, судлени, ФСИН-ни учреждениялары орналган объектиге жууук жерледе жамауат низамны бузган манифестантланы жууапха тартууно юсюнден айтылады.

Алгынынгы законда чертилгенича, административ правога бузуклыккы этгенлени ишлерине, бузуккы алай сюйсе, жашаган жерлеринде кыарала эди. Жангы жоруккыга кере уа, энди битеу административ бузуклыккыга ала этилген жерледе кыаралырга керекди.

Аны бла бирге, жыйылыула бардырылган жерледе бузуклыккыла этилмез ючюн, ол тийреледе полиция кыулуккычула кыарап турлуккыдула.

Чачылуучу, улуу, отну кыабындырыучу, пиротехника, сауут затла митинге элтирге жарамаган затланы тизмелерине кийирилгендиле. Алайды да, энди демонстрантла файерлени хайырларырга эркин туюлдуле.

СМИ органыла келечилери, митинглени юслеринден жазарга барган кезиуде шарт керюнген энчи белгини хайырларырга борчулдула. Депутатланы правокыяладан сакларга керкиди. Дагыда законопроектни авторлары айтханларыча, башда айтылган мадарла митингге

кыатышханлага СМИ-ни келечилерин билриге болушуркыду.

Кырал Думаны Граждан эм уголовный ишле жаны бла комитетни члени Рафаэль Мардакшин аманлыкчылыкка кыажуу мадарланы законнга кийириуно юсюнден тюзетиулени тюзге санаганды.

Быллай мадарла бирси сфералада да этиледиле. Сёз ючюн, бузуклыккы кыайтарып этген водительлени жууапха тартуу кыатыланыды, алайды да, мени оюмуума кыте, вопросха ол кезден кыарау талды, - дейди депутат.

Аны комитетте коллегасы Сергей Фабричный эсе салганыча, бир-бир гражданны праволары эм эркинликлери башхаланы праволары эм эркинликлери башланган жерде бошаладыла.

Митингледе чыккыганла, бютюнда кыуаручула, асламлы ишлени бардырыууа бек жууаплы кыарарга керекдиле. Демонстрацияланы башчылары законга бузуклыккы этрге жарамаганын кыайтарып-кыайтарып айтып турурга борчулдула. Митингледе гражданны оюмларын айтуу башхалага заран келтире эсе, аллай асламлы ишле бардырылгыга керек туюлдуле. Алай былайда тааккы сындырылгыга да жарамайды, хар ишге энчи кыарарга керкиди, - деп чертеди парламентарий.

«Известия» газет.

Футбол

Ышаныурукъ берген хорлам

Футболну миллет лигасыны 31-чи турунда Нальчикни «Спартагы» кеси майданында Ярославльни «Шинникги» бла тубешгенди. Эсигизге салайык, муну аллында турда ол ойнамаган эди. Белгородну «Салюту» чемпионатдан кетгени бла байламлы командабызга турнир таблицада юч очко къошулганды. Алай арт юч тубешуно да футболчуларыбыз бир бири ызындан хорлатханларын эсге алсакъ, ала бу матчны неда этип хорлагъа кереклисин иги аныглай эдиле.

Ол мурагъа толтурур умут бла майданга чыккыган жашларыбыз тубешуно экинчи жарымыны ахырында иги къармашып тебирейдиле. Юон бошалырга 4-5 такъыкык къалганлай, алышынуулары кезиуонде ойнал тебиреген футболчубуз Амир Бажев кюнчонден келгенча чабып алгъа къутулады эм къонакъланы къабакъ эшиклерины мюйюшюн марлап, топну уруп аны ичине ашырады. Эсеп 1:0 болганлай, юон бошалгынчы, къараучула, аз болганларына да къарамай, асыры къууангандан, командабызны келлендиргенлей тургандыла. Юон бошалганда уа

ала футболчуларыбызны къарсла уруп ашыргъандыла.

Юонну биринчи жарымыны юсюнден айтханда, бизни футболчуларыбыз эсепни тюрлендирирге итинип, жютю атакаланы этер ючюн къалмагъандыла.

Пресс-конференция:
Александр ПОБЕГАЛОВ «Шинник-ни» баш тренери. -Юон эсепге кере

болганды. Биз къоркъуулу кезиуле къуаргъа къорешгенликге, аланы че-

Артыкъда ол жаны бла къоруулауда ойнаган Георгий Джикьяны белгилерге боллукъ эди. Ол тубешуно 43-чю такъыкысында судья «Шинникни» жанына тазир бергенлеринде, топну уруп, къабакъ эшиклени тюз жаны бла ийген эди.

клерине жетдиралмайбыз, нек эсе да. Бир жаны бла сылтаула айтып турган тынчды, алай футболчуларыбыз топну къабакъ эшикле таба урмагъанларына жууап табалмайма. Бу тубешуу бла тюртюнчю матчдан очкола алмай кеттебиз. Болумну тюзетмей жарарык туйолдо. Бек башы, команда психология жаны бла ол чунгурдан чыгъаргъа керекди.

ВИДЖИЛАНЫ Хасанби «Спартакны» баш тренери. -«Шинник» алама

команда болганын билебиз. Озган жыл ала турнир таблицада алчылары санында эдиле. Бу тубешуу бизге тынч болмазлыгын аныглап, анга иги хазырланганбыз.

«Шинникни» санында Низамутдинов, Малоян, Щадин дегенча терк ойнаган футболчула бизни къабакъ эшиклерибизге къоркъуу салып тургандыла. Аны бла байламлы биринчи таймда биз хазна зат эталмагъанбыз. Солуп къайтхандан сора оюннга тюрлениуле кийиребиз эм майданда башча тюрлю схемаланы хайырланып тебирейбиз. Аладан бири хайыр келтиргенине къууангандыбыз.

Алыкъа команда да тамамларынкы ишле кепдоуле, футболчуларыбызны асламысы жаш адамладыла, ол себепден сынау алырга заман керекди. Бу хорлам а бизге ышаныурукъ бередиде.

Сизни бла тубешгенгиз бла байламлы, озган матчны мында «Газовикге» хорлатханыбызгъа да къарамай, жашла кюнчлеринден келгенлерича ойнаргъа къорешкенлерин аныглап, къараучула аланы къарсла уруп ашырган эдиле. Аны ючюн алагъа энчи ырзылыгъымы билдиреме, - дегенди ол.

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан.

БИЛДИРИУ Сабийге юч жыл толгъунчу дери отпускъда тургъан тишириулары эслерине

Къыралыбызны Президентини 2012 жылдан Май указларын жашауда бардырыу мурат бла «Халкъны иш бла жалчытуу ара» къырал казна учрежденияла сабийге юч жыл толгъунчу дери солууда тургъан тишириулагъа профессионал билим эм къошакъ профессионал билим беруноу жалчытадыла.

Бу жумушха къатышырга сойянгеле жашаган жерлеринде иш бла жалчытуу арагъа быллай документле бла келирге керекдиле:

-паспорт неда адамны ким болганына шагъатлыкъ этген башха документ; -иш бла байламлы эм анда солууда (сабийге юч жыл толгъунчу дери) болганына шагъатлыкъ этген документни копиясы.

Толу билдириулене КъМР-ни Халкъны иш бла жалчытуу къырал комитетинде эм «Халкъны иш бла жалчытуу ара» къырал казна учреждениялары кеслеринден алырга боллукъды. Аны ючюн бу телефонла бла селеширге керекди: **42-50-79, 42-09-38.**

СЛЕДСТВИЕ КЪРГУЗТЕННИ

Хыйлалыгъын къайтаралмагъангы

Урван районда элли-фермер мюлкледен бирини иесине уголовный иш ачылганды. РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де Следствие управлениасыны къуллукъчулары Россейни Уголовный кодексини 159-чу статьясыны 4-чю эмда 3-чю кесеклерине кере, башха айтханда, хыйлалыкъ этип, жалган документле хазырлап, къыралдан ахча алганы ючюн уголовный иш ачхандыла.

Следствие къргозтенича, районда элли-фермер мюлкледен бирини таматасы 2012 жылда КъМР-де агропромышленный комплексге къырал себеплик беруу жаны бла республикалы программаны келдеринде субсидия алыр мурат бла Эл мюлк министерствогъа заявение жазганды. Ол, 8,5 миллион сом займ алганына деп, документле хазырлап, аны процентлерине компенсация тилегенди. Бу ахчагъа 270 тууар мал алганма деп, келишимни да къргозтгенди.

Документлени тинтгенден сора мюлкн таматасына республикалы бюджетден 623 минг сом берилгенди. Алай ол адам, аны бла чекленип къалмай, юйренген хыйлалыгын энтта бир кере къайтарырга умут этгенди. 2013 жылда Эл мюлк министерствогъа 720 тууар мал алганына деп документлени къргозтгенди. Бу жол а анга тегеннен компенсацияны елчечи 1,4 миллион сом болганды. Тинтиу ишле андан ары бардырыладыла.

Бизни корр.

Чемпионатны 31-чи турундан сора таблицасы

КОМАНДАЛА	О	Къ	ТБ	Х	Т	О
1Мордовия	29	19	7	3	51-22	64
2 Арсенал Т	29	16	5	8	50-35	53
3 Торпедо М	29	15	7	7	33-15	52
4 Луч-Энергия	29	14	8	7	33-14	50
5 Уфа	29	13	8	8	38-32	47
6 Алания	29	14	4	11	29-31	46
7 Газовик Ор	30	12	10	8	31-26	46
8 СКА-Энергия	30	12	9	9	34-29	45
9 Балтика	29	11	10	8	30-25	43
10 Шинник	30	12	5	13	34-35	41
11 Сибирь	30	11	8	11	29-36	41
12 Спартак Нч	29	10	9	10	26-27	39
13 Енисей	30	10	9	11	32-37	39
14 Ротор	29	8	8	13	34-31	32
15 Динамо СПб	30	8	7	15	28-40	31
16 Химик Дз	30	8	6	16	20-43	30
17 Салют Бл	29	6	9	14	23-32	27
18Нефтехимик	29	4	10	15	26-35	22
19 Ангушт	29	3	5	21	21-57	14

Тубешууде бу футболчула ойнагъандыла:

«Спартак-Нальчик»: Цыган Николай, Суслов Кирилл, Джикья Георгий, Маковев Залим, Костин Сергей, Чуперка Валерий, Киреев Игорь, (Чхапелия Ника), Шаваев Алихан, (Бажев Амир), Султонов Мухаммад, (Абазов Руслан), Рябокобыленко Артур, Панюков Андрей, (Болов Руслан).

«Шинник»: Яшин Дмитрий, Стешин Евгений, Гапон Евгений, Клодо Эдвард, Щадин Артём, Родионов Леонид, Малоян Артур, Зотов Александр, Корытко Владимир, Белюсов Сергей, Деобальд Павел, Ятченко Евгений, Низамутдинов Эльдар, Кухарчук Илья.

Сары карточкаланы Шаваев Алихан, Джикья Георгий, Смешин Евгений, Малоян Артур, Ятченко Евгений, Рябокобыленко Артур, Суслов Кирилл алгандыла.

Турда бирси командада былай ойнагъандыла: Динамо СПб-Алания 3:0, Ротор-Салют Бл 3:0, СКА-Энергия-Уфа 2:2, Енисей-Ангушт 4:1, Сибирь-Нефтехимик 2:1, Газовик О-Химик Дз 2:0, Арсенал Т-Балтика, Торпедо М-Луч-Энергия 2:0.

Келир тубешуноу спартакчыла 14-чю апрельде Волгоградда ол жерли «Ротор» бла бардырылдыла.

Ыйыктыгъа гараскан

Къочхарла. Сиз алган билдириу сизни эсигизде болмаган оноуну этерге тюртеди. Абызырамагъыз, ишде хар зат да тап барлыкъды.

Танала. Сиз къол салган контрактланы иги эс буруп окъугъуз. Сизни оюмугъузну эм чыгъармачылыкъ предлоденияларыгъызы оноучула бек жаратарыкъдыла.

Эгизле. Сиз ишни къолгъа къаты алыр заман жетгенин сезериксиз. Производствода болум да сиз мурат этгенча барлыкъды. Планигъызда болган жолоучулукъгъа сагыш эте турмай атланыгъыз.

Айрычбакъла. Сиз кеп затны жаратарыкъ туйюлсюз, алай эсе да кюнчюгъуно-къарууугъузну да жыйышдырып, болумгъа алай къарагъыз. Солуу кюнде иги солургъа къорешигиз. Алайсыз шошлукъ табарыкъ туйюлсюз.

Асланла. Жангы байламлыкъла эм танышла ырыскы эм ишде алгъа атлау жаны бла себеплик этерикдиле. Алай эсе да, ахыр кёрюмдо сиз кесигизни къалай журютгенигизге кере боллукъду.

Къызла. Сизни бла хар не жаны бла да сейирлик адам таншыргъа сюеди. Сакъ болугъуз, сизге къадар берген насыпны ычхындырмагъыз.

Базманла. Ыйыкъ жетишмилди. Жангы роман башларгъа керек болуму? Хау! Озган ыйыкъда къаты болум толусунлай кетгенди. Алай этмесегиз да, жарарык туйюл эди.

Акърапла. Тири болургъа къорешигиз. Сизни контрактха къол салырга чакъыр-сала эм иш бла байламлы жолоучулукъгъа жиберибиз деселе, угъай демегиз. Анга терк бой салмасагъыз, ол ишни сизни коллегаларыгъыздан бирлери бек ыразы болуп этерикди.

Садакъчыла. Жууукъларыгъызы келлерин жапсарырга онугъуз боллукъду. Сабийле бла тубеширге, ала бла паркгъа барырга заман табыгъыз. Инигирликде ала бла бирге китап окъугъуз.

Текемюйюзле. Ачыкъ журекли адамла бла тубеширге эм ушакъ этерге къорешигиз. Алай этсегиз, кесигизни керексиз тубешуледен къорууларыкъсыз эм заманы бошуна кетериуно иги да азайтырыкъсыз.

Суукъуйла. Юйюгъуноу къатыш-къаралыгын кетерип, тап жарашдырырга заман болганды. Плянда болмаган къоранчла этериксиз, сойсегиз-соймесегиз да, бохчагъызы иги да женгиллетирге боллукъду.

Чабакъла. Ахчаны керексиз къоратууноу кюнчюгъуз. Багъалы затланы сатып алмагъыз. Андан эсе, саулугъугъузгъа эс буругъуз- бассейнге эм хамамгъа журюгъуз.

Дата

Грамотала, багъалы саугъала, бюсюреу къагъытла

2014 жылда 4-чю апрельде республикада От тошоуге къажуа охрана къуралгъаны 180 жыл толгъанды. Ол кюнне аталы республиканы тийишлии службасыны мекаянда къууанчлы жыйылыу болгъанды. Бу учрежденианы оноучу Муаед Буранов коллегаларын юбилейлери бла алгъышлагъанды. Ол кюн урунууда айырмалылагъа грамотала, багъалы саугъала берилгендиле, ветеранлары юйлерине уа ыспас-бюсюреу письмола жиберилгендиле. Бир-бирлери уа кеслери келип байрамгъа къатышхандыла.

Байрамда Россейни МЧС-ини КъМР-де Баш Управлениасына кеп жылланы башчылык этген Сергей Шагин эм бусагъатда аны начальнигини къуллугун толтурган Михаил Надежин да болгъандыла. Ала республикада от тошоуге къажуа службада къуллук этгенлени байрамлары бла алгъышлагъандыла, айырмалылагъа грамотала эм багъалы саугъала бергендиле.

Тереде болгъаныча, пожарныйле жыл сайын бардырылыучу «Сакъ болугъуз-от» деген республикалы сабий конкурсу итогларында чыгъаргъандыла. Хар районда да ол темагъа аталгъан айырма ишле сайлангъандыла. Аланы авторлары уа 5-чи-9-чу классладан окъугъан жашла бла къызладдыла.

Сез ючюн, 6-чы класслада окъугъандан бек игиге Прохладна районда Заречное элден Черкеланы Фариданы иши саналгъанды. Башийланы Мариям экинчи жерге тийишли болгъанды. 7-чи класслада окъугъанладан алчы жерлени алгъанлары арасында Зарагиз элден Бегийланы Алина бла Бахсан шахардан Алина Долова да бардыла. 8-чи клас-

слада окъугъанладан арасында 3-жерге Быллым элден Зурият Даванидзе, 9-чу класслада окъугъанладан арасында 2-чи жерге Къашхатаудан Чеченланы Динара чыкгъандыла.

КъМР-ни от тошоуге къажуа охранасыны тарыхындан бир къауум шартны эсге салайык. 1834 жылда 4-чю апрельде Нальчик къалада (крепость) эм битеу Къабартыда от тошоуге къажуа юреш бла байламлы ишле башлангъандыла. Аланы борчул халда тамамлагъан 13 пункт биринчи кере болгъанды. Сез ючюн, орамда эм ной башланы тюбюнде тютюн ичмезге, от тошгенде хайырланлыккъ суу чыккырлада хазыр болуп турурча эм аллай башха иземле бар эдиле.

Заман оза баргъаны къадар службаны ишлеу халы, онгары тюрленгендиле, жангы амалла хайырланылгъандыла. Алай бла 1864 жылда, Россейни башха шахарларындала, бизде да от ёчолтучюлени командасы къуралгъанды. Алай Нальчик 1871 жылда аскер ведомстводан граждан ведомствогъа кёчгени себепли от тошоуге къажуа юреш бир ауукъ за-

маннга тохтап къалгъанды.

Патчахны казнасындан бёлюннген ахча бек аз эди. Сёзде айтылгъан болмаса, ишде от тошоуге къажуа юреш бек къарысуз болгъанды. Кerti болумну юсюнден айтсакъ, ол кезиледе сау станицала эм элле койюп тас болуп къалгъандыла.

Болум иги жанына жаланда 1918 жылда Владимир Ильич Ленин «Къыралны жанындан от тошоуге къажуа мадарла этиуно юсюнден» декретге къол салгъандан сора тюрлендиле. Ол документ совет властыны халкъны мюлкюндан саклау жаны бла биринчи право акты болгъанды. Анда службаны мурдору салынганды эм аны структуралары бла ишлеу халы, эркинликлери белгили болгъандыла.

Тюрлю-тюрлю жыллада республиканы от тошоуге къажуа службасына сынаулу, къураучу хунерлери болгъан чынтыт профессионалла башчылык этгендиле эм этедиле.

Ратмир КОЦЕВ.
КъМР-ни От тошоуге къажуа службасы.

ЫСПАС

Эллиледен - жюрек ыразылыккъ

Огъары Малкъарны администрациясы, аны культура бёлюмю, элли ветеран эм тишируу организациялары, школларыны директорлары, культура бёлюмю, битеу жамауаты эллибиз, жерлешибиз Темиржанланы Османы жашы Махтиге онбеш жылны ичинде Черек районну башчысыны къуллугун тамам-

лай, бетжарыккълы ишлегени ючюн жюрек ыразылыккъбызны билдирип, сау болсун, дейбиз. Мындан ары да къайда эм не къуллукъда ишлесе да, адамладан ыразылыккъ табарыгъына ишексизбиз. Ол а хар инсаннга да бек уллу саугъады.

Эллилени атларындал
ГЕЛЯЛАНЫ Лиза.

Конкурс

Не жаны бла да хунерли Залина

Озгъан шабат күн Нальчикде Къырал концерт залда «Мисс Призвание» деген конкурс бардырылгъанды. Анга Къабарты-Малкъар къырал университетни медицина колледжини окъучулары къатышхандыла. Аланы араларында Кенже элден экинчи курсу студенти Сарбашланы Алийни къызы Залина да болгъанды.

Конкурсда битеуда онжети къыз фахмуллулкъларын кёргозгендиле. Ала алты номинацияда эришгендиле. Ала кеслерини юслеринден толу хапар айтыргъа, наму окъургъа, жырларгъа, тепсерге, тикген кийимлерин юслерине тап жарашдырып, кийип чыгъаргъа, кеп тюрлю жерде алынган суратларын кёргозюрге, татылу эм татымлы азыккъ этип келтирирге да керек эдиле.

Жюрини членлери Сарбашланы Залинаны хар жаны бла да устагъа санагъандыла. Ол кесине жыйрыккыны мамукъну бла жалгъан гюлени хайырланып тикгенди. Ала таулу къыз этген торту бютюн бек жаратхандыла. Тепсеуде, жыр айтыуда да анга жетген жокъ эди. Алай бла Сарбашланы

къыз «Вице-мисс» деген сыйлы атха тийишли болгъанды.

Залина колледжини да айырмалы студентледен бириди. Бек башы уа, ол сайлагъан усталыгын да сюеди.

ХОПАЛАНЫ Марзият.
СУРАТЛА: Залина конкурскда тикген жыйрыгы бла.

ТРОФИ-РЕЙД

Ныхыт тау жоллага эриширикдиле

11-13-чю апрельде Къабарты - Малкъарда, тёрт чархы да тартхан машинала къошулуп, трофи - рейд «Черек кёлле-2014» деген СКФО-ну кубогана аталгъан эришулени биринчи кезию бардырыллыккъды.

Алагъа Краснодар бла Ставрополь крайдан, Къарачай - Черкесден, Северный Осетиядан эм Къабарты - Малкъардан экипажла къатышырыкъдыла.

-Трофи - рейд саулай да Шимал Кавказда энди айны башлагъанды. Тау жолладан къуралган маршрут бир нечча кюнне созулуккъды. Спортчула тохтарык баш лагерь «Голубые озёра» деген тёбентин орналган турбаза боллуккъды. Анда жылы юйюклек, исси суу эм башха керек затла да бардыла, деп билдиреди РАФ-ни регионда бёлюмюно председатели Байсыланы Темиржан.

Эришулени республикада Россейни автомобиль федерациясыны бёлюмю бла «4x4 Барс Эл» деген клубу къурап бардырылады.

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан
(баш редактору орунбасары)

БЕШПАЙЛАНЫ Муталип
(баш редактору орунбасары)

ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)

ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамауат-
политика бёлюмю таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлери къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмалангъанды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикте кёре

19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салынганды

**ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:**

Улбашланы Мурат -
дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия -
жууаплы секретарьны орунбасары;
Мисирланы Лейля (5,6,7,8-чи бетле),
Зезаланы Лидя (1,2,3,4-чю бетле) -
корректорла.

Тиражы 2640 экз. Заказ № 713

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru